

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Πλάτων

Ἐν τῇ ὑπὸ Ραφαήλου γραφείσῃ εἰκόνι, τῇ ἐν τῷ Βατικανῷ ἀποκειμένη, τῇ « Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τῶν Ἀθηναίων », ὁ Πλάτων ἀπεικονίζεται ὡς ἀπόδημον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πνεῦμα, προσωρινῶς μόνον φιλοξενούμενον. Ἐν νοσταλγίᾳ τείνει πρὸς τὰ ὕψη, ὅθεν φαίνεται πρὸς στιγμὴν κατελθὼν. Φέρει τὴν ἔμπνευσιν θείας ιδέας, ἣν ζητεῖ νὰ ἐμφυσήσῃ διὰ τῆς μυστικῆς αὐτοῦ δυνάμεως εἰς τὰ στήθη καὶ τὴν συνείδησιν πάντων. Γινώσκει τὴν καταγωγὴν του. Διηγήθη αὐτὴν ἐν τῷ « Φαίδρῳ », εἰπὼν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ δὲν ἔζη ἄλλοτε τὸν ταπεινὸν καὶ χαμαιζήλον βίον, ὃν διάγει σήμερον, ἐγκαθειργμένη ἐν τῷ σώματι, οἶονε ἐν εἰρκτῇ. Ἦτο κάτοικος οὐρανίων χωρῶν, ἔζη μετὰ θεῶν κοινωνοῦσα, ἀλλ' ἡμέραν τινὰ κατέπεσεν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, εὐροῦσα ἐπὶ τῆς γῆς κατοικίαν. Ἐνταῦθα ἀνήσυχος διατελεῖ, μετὰ πόθου ἀείποτε στρεφομένη πρὸς τὴν ἐπουράνιον σφαῖραν, πρὸς τὸν κόσμον τῶν ιδεῶν, ἃς καθαρὰς ἠτένιζεν ἄλλοτε καὶ ἀνεπάφους ἀπὸ πάσης γήινης οὐσίας. Ἐνῶ ἐν τῇ ὑπερκοσμίῳ ἐκείνῃ σφαίρᾳ αἱ ιδέαι φέρουσι τὴν αὐτὴν ἀείποτε μορφήν, εἶνε αἰώνιοι, ἀμετάβλητοι, τούναντίον ἐνταῦθα παρουσιάζονται ὡς φαινόμενα μόνον, ἀτελεῖς, εἰδῶλα σκιῶν, ἐστερημένοι ἀληθοῦς ὑποστάσεως. Ταύτας τὰς ιδέας δὲν δύναται νὰ κατανοήσῃ ὁ ἀνθρώπος τέλεον διὰ τοῦ αἰσθητηρίου τῶν ὀφθαλμῶν, οὔτε ν' ἀντιληφθῇ αὐτῶν ἀμέσως ἢ διὰ τοῦ ὑλικοῦ μόνον κόσμου, ἐν ᾧ ἐμφανίζονται. Μόνος ὁ Θεὸς κατανοεῖ αὐτάς καὶ ἀντιλαμβάνεται, διότι οὗτος μόνος εἶναι σοφός, ἐνῶ ὁ ἀνθρώπος ἐν μέρει μόνον ἀντιλαμβάνεται, διὰ τῆς φιλοσοφίας. Διὰ ταύτης τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα τείνει νὰ διασπάσῃ τὰ δεσμά του καὶ ν' ἀνέλθῃ ἀπὸ τῆς σκοτίας τοῦ ἐπιγείου κόσμου πρὸς τὸν αἰώνιον αἰθέρα τῶν ιδεῶν.

Μόνον ἡ κατανόησις τῆς ιδέας εἶνε ἡ ἀληθὴς ἐν τῷ κόσμῳ γνῶσις, ἡ κατανόησις τῆς ἀληθείας, διότι ἐκτὸς ταύτης οὐδὲν ἕτερον αἰσθητὸν φαινόμενον ἔχει πραγματικὴν ὑπαρξιν. Μόνον ἡ ιδέα ὑφίσταται ὄν-

τως, ἀπολύτως, οὐσία οὕσα αὐτὴ καθ' ἑαυτήν. Ἡ εὐγενεστάτη ἀποστολή τῆς ψυχῆς εἶνε ἡ κατανόησις τῶν ἰδεῶν διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ πραγμάτωσις αὐτῶν ἐν τῷ βίῳ. Πᾶν ὅ,τι ἀναμιμνήσκειται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ ἀπολεσθέντος κόσμου, τοῦτο τείνει νὰ πραγματοποιήσῃ ἐν τῇ γήϊνῃ αὐτῆς διαμονῇ.

Αὗται αἱ ἰδέαι νοοῦνται μὲν, ὁρῶνται δ' οὐ (1). Εἶνε ἄπειροι. Πᾶν γένος καὶ εἶδος ἔχουσι τὴν ἰδέαν αὐτῶν, ἢ μᾶλλον εἶνε ἡ αἰσθητὴ ἔκφρασις μιᾶς ἰδέας. Ὑπάρχουσιν ἰδέαι τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων, ὅπως καὶ τῶν ἠθικῶν ὄντων· ἐπὶ παραδείγματι, ἰδέαι δένδρου καὶ ξύλου, μεγέθους καὶ ὕψους, δικαίου καὶ ἀδίκου κ. τ. λ. Αἱ ἰδέαι δὲν εἶνε αὐθυπόστατοι, ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξάρτητοι· ἐκάστη ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐν ἄλλῃ ἢ ἐμπεριλαμβάνεται ἐν αὐτῇ· οὕτως ἡ ἰδέα τοῦ ξύλου ὑπομιμνήσκει τὴν ἰδέαν τοῦ δένδρου, ἥτις πάλιν τὴν τοῦ φυτοῦ, αὕτη τὴν τοῦ ὀργανικοῦ ὄντος καὶ καθεξῆς. Τὸν ἐμμελῆ τοῦτον τῶν ἰδεῶν σύνδεσμον καὶ ὀργανισμόν συλλαμβάνει τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα κατὰ διαδοχικὴν βαθμίδα, ἐν ἣ αἱ κατώτεραι θεωροῦνται ἀναγκαιῶς ὡς προϋπόθεσις τῶν ἀνωτέρων. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη τῶν ἰδεῶν σειρά ἔχει τὸ τέρμα αὐτῆς, τὸ ὑπέρτατον σημεῖον, ἐν ᾧ κατακορυφοῦται· καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον εἶνε ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ Θεός (2), οὐκ οὐσία οὕσα τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας πρεσβεία καὶ δυνάμει ὑπερέχουσα· «καὶ μόγις ὀρθῶσαι, ὀφθεῖσα δὲ συλλογιστέα εἶναι, ὡς ἄρα πᾶσι πάντων αὕτη ὀρθῶν τε καὶ καλῶν αἰτία, ἐν τε ὀρατῷ φῶς καὶ τὸν τούτου κύριον τεκοῦσα, ἐν τε νοητῷ αὕτη κυρία ἀλήθειαν (3) καὶ νοῦν παρασχομένη, καὶ ὅτι δεῖ ταύτην ἰδεῖν τὸν μέλλοντα ἐμφρόνως πράξειν ἢ ἰδίᾳ ἢ δημοσίᾳ» (4).

Αὕτη ἡ ὑπερτάτη τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα ἀποκαλύπτεται καὶ πραγμα-

(1) Πολιτ. 507.

(2) Πολιτ. 509.

(3) Τοῦτο τοίνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γινωσκομένοις καὶ τῷ γινώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδόν, τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν φάθι εἶναι, αἰτίαν δ' ἐπιστήμης οὕσαν καὶ ἀληθείας ὡς γινωσκομένης μὲν διανοοῦ, οὕτω δὲ καλῶν ἀμφοτέρων ὄντων, γνώσεώς τε καὶ ἀληθείας, ἄλλο καὶ κάλλιον ἔτι τούτων ἡγούμενος αὐτὸ ὀρθῶς ἠγήσει· ἐπιστήμην δὲ καὶ ἀλήθειαν, ὡς περ ἐκεῖ φῶς τε καὶ ὄψιν ἡλιοειδῆ μὲν νομίζειν ὀρθόν, ἥλιον δὲ ἠγεῖσθαι οὐκ ὀρθῶς ἔχει, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀγαθοειδῆ μὲν νομίζειν ταῦτ' ἀμφοτέρα ὀρθόν, ἀγαθὸν δὲ ἠγεῖσθαι ὀπότερον αὐτῶν οὐκ ὀρθόν, ἀλλ' ἔτι μείζονως τιμητέον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔξιν (Πολιτ. 508, 509).

(4) Πολιτ. 517.

τοῦται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῶν ἀνθρώπων, εἴτε ἐν μέρει διὰ τοῦ ἀτόμου, εἴτε καθόλου διὰ τῆς πολιτείας. Ἡ ψυχὴ, δεσμιῶτις οὖσα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, οὐδὲν διαλογίζεται ἐν τῇ προσκαίρῳ αὐτῆς κατοικίᾳ ἢ τὴν κτῆσιν τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ· τοῦτο δ' ἐστὶ τῆς ἀρετῆς ἢ πραγμάτων, ἢ τοῦ δικαίου ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ ἐξάσκησης.

Ἡ ἀρετὴ εἶνε ἡ ἀφειρητρία πασῶν τῶν ἠθικῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου. Μόνος ὁ ἐνάρετος εἶνε τέλειος. Ἡ ἀρετὴ εἶνε ἡ ὑπερτάτη τελειότης, ἡ καθιστῶσα ἐναρμόνιον τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων, δι' ἧς συνδέονται ἀπαντα αἱ ἄλλαι ἠθικαὶ αὐτῶν ιδιότητες ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ συνόλῳ. Μόνον ἡ ἐνάρετος ψυχὴ, ὅπως ἡ ἐνάρετος πόλις, εἶνε ἐλευθέρα· τρυφάντιον, ἔρμαιον τοῦ πάθους καθισταμένη, εἶνε δούλη. Ὡς ἡ πόλις, οὕτω καὶ ἡ ὑπὸ τῶν παθῶν τυραννουμένη ψυχὴ, ἡκιστα παιήσει ἢ ἂν βουληθῇ· ὑπὸ δὲ οὐατροῦ αἰεὶ ἐλομένη, βία παραγῆς αἰεὶ καὶ μεταμελείας μεστὴ ἔσται (1). Ἰοιαύτη οὖσα ἡ ψυχὴ, ἐνάρετος καὶ τελεία, ἐλευθέρως βουλευομένη καὶ πράττουσα, πλήρη δ' ἔχουσα συνείδησιν τῶν ἑαυτῆς πράξεων, καθίσταται τὸ κέντρον, ἀφ' οὗ ἀπορρέουσι καὶ περὶ ὃ συντρέχουσι πάλιν ἄλλαι δευτερεύουσαι ἀρεταί, ἐκπροσωποῦσαι δευτερευούσας τοῦ ἀνθρώπου ιδιότητας. Τρεῖς εἶνε αἱ ιδιότητες αὗται: τὸ λογιστικόν, « ᾧ προσήκει ἀρχειν, σοφῶ ὄντι καὶ ἔχοντι τὴν ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ψυχῆς προμήθειαν »· τὸ θυμοειδές, « ᾧ προσήκει ὑπηκόω εἶναι καὶ ξυμμάχῳ τούτου »· καὶ ἡ σωφροσύνη, καὶ αὕτη, ὅπως καὶ τὸ θυμοειδές, ὑποκειμένη εἰς τὸ λογιστικόν, οὗ τοῖς παραγγέλμασι συνωδὰ ἀμφοτέραι συνεργουῦσι· τετάρτη δὲ ἐπὶ τέλους εἶνε ἡ δικαιοσύνη, ἣτις δὲν ἀπορρέει μὲν ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τῆς ψυχῆς, ὡς αἱ τρεῖς πρῶται, ἀλλ' εἶνε ὁ ἀρμονικὸς αὐτῶν σύνδεσμος καὶ ἡ ἐνότης, ἧς δυνάμει ἐξασκοῦνται καὶ πραγματοποιῶνται παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ.

Τέλος ἀπασῶν τῶν πράξεων ἡμῶν εἶνε τὸ ἀγαθόν· τοῦτο δὲ προσπαθῶν νὰ πραγματώσῃ ὁ ἀνθρώπος ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ, τείνει νὰ καταστῇ ἀληθῶς προσόμοιος τῷ Θεῷ, τῷ ὄντως ὄντι. Ὁ Θεὸς εἶνε τὸ τελειότατον ἀπάντων τῶν ὄντων, κατ' οὐδένα δ' ἄλλον τρόπον δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ὁ ἀνθρώπος τὴν θείαν τελειότητα, ἢ καθιστάμενος δικαίος, πράττων τὸ δίκαιον, διότι μόνος ὁ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ δίκαιον

(1) Πολιτ. 507.

πράττων εἶνε τέλειος, μετέχων τῆς τοῦ Θεοῦ εὐδαιμονίας. Ὁ δίκαιος ὀφείλει νὰ ᾔνε υπέρτερος πάντων τῶν ταπεινῶν παθῶν, τῶν διεπόντων μὲν τὸ σῶμα, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἡ ψυχὴ, διατελοῦσα ἀείποτε ἀξία τῆς καταγωγῆς, ὀφείλει νὰ ᾔνε ἐλευθέρη. Οὔτε ἀδικούμενος ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει ν' ἀνταδικῆ, διότι ἡ ἀδικία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὐδέποτε εἶνε ἐπιτετραμμένη, οὐδεμίαν δ' ὀφείλει νὰ ἔχη ὑπόστασιν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀγαθοῦ· ὁ τὴν ἀρετὴν ἐξασκῶν κατ' οὐδένα λόγον δικαιούται νὰ πράξῃ τὸ κακόν, καὶ ἂν υπέστη τοῦτο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων (1)· ὀφείλει δὲ ν' ἀνέχηται μᾶλλον τὴν ἀδικίαν, ἢ ν' ἀνταποδίδῃ αὐτήν. Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε καθῆκον τοῦ ἀγαθοῦ ἀνδρός· ἀλλ' ὅτι ὑψηλότερον τυγχάνει ὄν τὸ πάσχειν ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης. Καθὼς συνδέουσι τὸν οὐρανὸν μετὰ τῆς γῆς δεσμοὶ φίλιοι, οὕτως οἱ αὐτοὶ δεσμοὶ συνδέουσι τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν. Καθ' ὅσον λοιπὸν οὗτος κατορθώσῃ, πράττων τὸ ἀγαθόν, νὰ συσφίγξῃ τοὺς δεσμοὺς τούτους, κατὰ τοσοῦτον ἐξομοιοῦται πρὸς τὸν Θεόν.

Δίκαιος ἀνὴρ ἐστὶν ὁ τὰ αὐτοῦ πράττων. Τοῦτό ἐστὶ τὸ ἰδεῶδες καὶ ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου. Τούτου ἕνεκα ἡ δικαιοσύνη ὀφείλει νὰ ᾔνε ἡ ἐπόπτις τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ δύνამις, « οὐ περὶ τὴν ἔξω πράξιν τῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ περὶ τὴν ἐντὸς ὡς ἀληθῶς περὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ, μὴ ἐάσαντα τὰλλότρια πράττειν ἕκαστον ἐν αὐτῷ, μηδὲ πολυπραγμονεῖν πρὸς ἄλληλα τὰ ἐν τῇ ψυχῇ γένη, ἀλλὰ τῷ ὄντι τὰ οἰκεῖα εὖ θέμενον καὶ ἄρξαντα αὐτὸν αὐτοῦ καὶ κοσμήσαντα καὶ φίλον γενόμενον ἑαυτῷ καὶ ξυναρμόσαντα τρία ὄντα ὡσπερ ὄρους, τρεῖς ἀρμονίας ἀτεχνῶς, νεότης τε καὶ ὑπάτης καὶ μέσης, καὶ εἰ ἄλλα ἄττα μεταξὺ τυγχάνει ὄντα, πάντα ταῦτα ξυνδήσαντα καὶ παντάπασιν ἓνα γενόμενον ἐκ πολλῶν, σῶφρονα καὶ ἡρμωσμένον, οὕτω δὲ πράττειν ἤδη, ἐάν τι πράττῃ ἢ περὶ χρημάτων κτήσιν, ἢ περὶ σώματος θεραπείαν ἢ καὶ πολιτικόν τι ἢ περὶ τὰ ἴδια ξυμβόλαια, ἐν πᾶσι τούτοις ἡγούμενον καὶ ὀνομάζοντα δικαίαν μὲν καὶ καλὴν πράξιν, ἢ ἂν ταύτην τὴν ἔξιν σώζῃ τε καὶ ξυναπεργάζεται, σοφίαν δὲ τὴν ἐπιστατουῦσαν ταύτῃ τῇ πράξει ἐπιστήμην, ἀδικὸν δὲ πράξιν, ἢ ἂν αἰετὰύτην λύῃ, ἀμαθίαν δὲ τὴν ταύτῃ αὖ ἐπιστατουῦσαν δόξαν » (2).

(1) Οὐδ' ἀδικούμενον ἄρα ἀνταδικεῖν, ἐπειδὴ γε οὐδαμῶς δεῖ ἀδικεῖν. . . οὔτε κακῶς ποιεῖν οὐδένα ἀνθρώπων, οὐδ' ἂν ὀτιοῦν πάσχη ὑπ' αὐτῶν (Πλάτ. Κρίτων, 49).

(2) Πολιτ. 443.

Ἐκ τούτων συμπεραίνεται, ὅτι δίκαιον εἶνε τὸ συμφεδὰ τοῖς ἐπιτάγμασι τῆς δικαιοσύνης γινόμενον καὶ πραττόμενον. Ἐντεῦθεν ἡ πραγμάτωσις τῆς ἀρετῆς, ὡς ὑγείας καὶ κίλλους καὶ εὐεξίας τῆς ψυχῆς τῆς πολιτείας καὶ τοῦ πολίτου, διότι μόνος ὁ δίκαιος καὶ ἐνάρετος ἀνὴρ δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν σκοπὸν τῆς πολιτείας.

Ὁ δίκαιος βίος, ἡ πραγμάτωσις τῆς ἀρετῆς, ἐπιτυγχάνεται ἄρα διὰ τῆς καλλίστης πολιτείας. Ἐν ταύτῃ κεῖται τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιτυχεστάτης κοινωνικῆς διοργανώσεως. Καὶ τοῦτο ἔθηκεν ὁ Πλάτων ἀντικείμενον τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ μελετῶν ἐν πολλοῖς μὲν τῶν διαλόγων του, ἀλλ' ἰδίως ἐν τῇ *Πολιτείᾳ* καὶ τοῖς *Νόμοις*.

Πολιτεία

Ὁ φιλόσοφος ἐν τῷ πρώτῳ τῶν διαλόγων τούτων ὀλιγορεῖ τέλος τοῦ δυνατοῦ καὶ τῆς πραγματικότητος. Βεβαίως τὸ πλαίσιον τῆς Πολιτείας εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τῆς ἐλληνικῆς πολιτείας τὸ πλαίσιον, ἀλλ' ἡ ἐν αὐτῇ ἀναγεγραμμένη εἰκὼν εἶνε λίαν ἐξιδανικευμένη. Εἶνε ἀπόλυτον μᾶλλον ἰδεῶδες, ἢ σύγχρονον ἐλληνικόν· ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς ἱστορίας, ἵνα εἰσέλθῃ ἐντὸς τῆς σφαίρας τῶν χιμαιρῶν (1).

Ἄλλ' ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη δημιουργεῖ ἐπὶ τῶν γεγονότων μόνον, ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν δεδομένων. Ἡ πολιτεία δὲν ἀποκαλύπτεται ἐκ τοῦ προτέρου εἰς ἐκλεκτὸν λαὸν ἢ ἄτομον, ἀλλ' εἶνε ἡ διὰ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου πραγμάτωσις τῆς κοινωνικῆς ιδέας, ὡς τοῦ σπουδαιότητος παράγοντος τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς πνευματικῆς χειραφεσίας τῶν λαῶν. Ἡ πολιτεία πρέπει ν' ἀπορρέῃ ἀπὸ τῶν ἀληθεστάτων ἐθνικῶν ροπῶν, ἀντιπροσωπεύουσα τὰ πραγματικὰ τῆς ἐποχῆς, ἐν ἣ ζῆ καὶ δρᾷ, αἰσθήματα καὶ ιδεῶδη. Πάντα ταῦτα ἐν τούτοις κατ' ἐλάχιστον πληροῖ, καὶ ὅτε ἐγράφη, καὶ μετὰ ταῦτα, ἡ πλατωνικὴ Πολιτεία. Ἡ δύναμις αὐτῆς ἐρεῖδεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἀπολύτου κύρους.

(1) Ἐπεὶ γῆς γε οὐδαμῶς οἶμαι αὐτὴν εἶναι· ἀλλ' ἐν οὐρανῷ ἴσως παράδειγμα ἀνάκειται τῷ βουλομένῳ ὄραν, καὶ ὄρῳντι, ἑαυτὸν κατοικίσειν· διαφέρει δὲ οὐδὲν εἴτε που ἔστιν, εἴτε ἔσται· τὰ γὰρ ταύτης μόνης ἂν πράξειεν (ὁ φιλόσοφος), ἀλλῆς δὲ οὐδεμιᾶς (Πολιτ. 592).

Πᾶσα αὐτονομία καὶ ἐνέργεια τοῦ ἀτόμου ἀπορροφῶνται καὶ ἐκμηδενίζονται ἐν τῇ παντοδυνάμῳ αὐτῆς ἐνεργείᾳ, ἡ δὲ ἐλευθερία ἐκλείπει τέλεον. Πρὸ τῆς ἐνότητος, ἣν ἐκπροσωπεῖ ἐν τῇ κοινωνικῇ δράσει, ἐκλείπουσιν οἱ θεμελιωδέστατοι θεσμοὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ ἰδιοκτησία· ἡ ἰδιορρυθμὸς κίνησις καὶ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου προγράφεται καὶ καταστέλλεται ἐξ ὀλοκλήρου· ἐπαναλαμβάνεται ἡ διαίρεσις τῶν τάξεων κατὰ τὰ ἀνατολικά πρότυπα, μετερρυθμισμένα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἀλλὰ πολέμια πρὸς τὸν ὀργανισμὸν ἐλευθέρας πολιτείας· τὰ πάντα δὲ ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ κύπτουσι μοιραίως πρὸ τοῦ ὑπερτάτου σκοποῦ τῆς πολιτείας.

Τοιαύτη πολιτεία ἦτο ἐπόμενον νὰ διατελέσῃ ἔκπαλαι πρότυπον πάσης κοινωνικῆς χιμαίρας, ἰδεῶδες μᾶλλον ὄνειροπόλημα τολμηροῦ φιλοσόφου ἢ πρακτικὸν κατασκευάσμα πολιτικοῦ ἀνδρὸς καὶ νομοθέτου, δυνάμενον νὰ λάβῃ ὑπόστασιν παρ' ἀνθρώποις.

Ἡ ἐρμηνεία τοῦ φαινομένου τούτου κεῖται ἐν τοῖς ἐπομένοις.

Τοῦ Πλάτωνος ὁ βίος καὶ ἡ διανοητικὴ ἐνέργεια συνέπιπτον περὶ τοὺς χρόνους τῆς ἠθικῆς τῶν Ἀθηναίων παρακμῆς καὶ διαλύσεως. Οὐδὲν σχεδὸν ὑφίστατο σταθερὸν καὶ σεβαστὸν ἐν Ἀθήναις, ἡ δὲ Σοφιστεία, ὑπερβαλοῦσα πάντα χαλινὸν μετριότητος, ἀποβαλοῦσα πάντα σεβασμὸν πρὸς τὸ καθεστῶς, ἐλυμαίνετο τὰ κοινωνικὰ ἥθη. Ἡ κατάστασις αὕτη, προσεπιβοηθουσῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τῶν ἰδανιστικῶν τοῦ Πλάτωνος ροπῶν, ἐνέπνευσεν αὐτῷ πρότυπον πολιτείας εἶδος, οὐχὶ ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν δεδομένων ἀπορρέοντος, ἀλλὰ ξένον πρὸς τὴν ἀληθῆ ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅπως αὕτη ἐξελίσσεται καὶ διαμορφοῦται ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ. Ὁ Πλάτων ἦτο πεπεισμένος καθόλου περὶ τῆς πτώσεως αὐτῆς, ἣν διηγῆθη ἐν τῷ μύθῳ τῆς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πτώσεως τῆς ψυχῆς. Φρονῶν δ' ὅτι ὑπερτάτη ἀποστολὴ τοῦ φιλοσόφου εἶνε ἡ ἀνακαίνισις τῆς κοινωνίας, ἀπεπειράθη τοῦτο διὰ τῆς Πολιτείας. Εὐγενῆς ἰδέα, ἣν καὶ ὡς νομοθέτης ἀνέλαβε πλέον ἢ ἅπαξ νὰ ἐκτελέσῃ, προσελθὼν ἄλλοτε πρὸς τοὺς δύο Διονυσίους, ἀλλ' ἀποτυχῶν.

Οὕτως ἀπέτυχε καὶ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ αὐτοῦ ὄνειροπολίᾳ. Μὴ ἐμπιστευόμενος εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὸ ἄτομον, ἐδημιούργησεν αὐθαίρετως, παρὰ τὰ δεδομένα τῆς ἱστορίας, τεραστίαν κοινωνικὴν δύναμιν, ἣν ἀπεκάλεσε πολιτείαν. Βεβαίως ὑπομιμνήσκει ἡμᾶς αὕτη τὰ

πρότυπα τῶν συγχρόνων ἑλληνικῶν πολιτειῶν, ἀλλ' ὅπως ὑπερέχει αὐτῶν κατ' ἔννοιαν καὶ δύναμιν! Κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ὁ ἄγγλος Χόβθης ἀπεκάλεσε τὴν τοιαύτην πολιτείαν διὰ τοῦ μυθολογικοῦ τέρατος Λεβιάθαν. Αὕτη εἶνε ἀπόλυτος πράγματι καὶ ὑπερφυσική, ἀκαταδάμαστος δύναμις, συντρίβουσα ὑπὸ τὸ πέλημα αὐτῆς πᾶσαν κατωτέραν κοινωνικὴν δύναμιν καὶ ζωὴν. Εἶνε παιδαγωγὸς ἐν οἰαδῆποτε τοῦ ἀνθρώπου ἡλικίας· παρακολουθεῖ αὐτὸν κατὰ πάσας τὰς σχέσεις τοῦ βίου. Ὡς ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρὸ τῆς ὀρησκείας, ὁ ἄνθρωπος ἐκλείπει τοιουτοτρόπως πρὸ τῆς πολιτείας, θεμελιούσης τὸ κράτος αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας, ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας.

Ἐντεῦθεν ἡ ἀποτυχία τῆς Πολιτείας. Εἶνε λόγῳ τέχνης ἀπαράμιλλος ὁ περὶ αὐτῆς Διάλογος· ἀλλ' ὡς ἐπιστημονικὸν δεδομένον ἀνεφάρμοστον καὶ ἀφηρημένον ἔργον, ἱκανὸν νὰ θέλῃ μόνον καὶ νὰ ἐνθουσιάσῃ τολμηράς, ἀλλ' ἐπιτολαίους διανοίας. Καὶ πάλαι καὶ νῦν πολλαὶ ἐγένοντο αὐτῆς ἀπομιμήσεις καὶ ἀντιγραφαί. Ἀλλ' οὐδεμία ὑπερέβη αὐτὴν κατὰ τὴν τολμηρὰν σύνθεσιν καὶ τὴν ἐπαγωγὸν παράστασιν τῆς κρατούσης ιδέας.

Ὁ πολιτικὸς βίος δὲν εἶνε ἔμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ προϊόν ἀνάγκης. Ἡ πόλις γίνεταί, « ἐπειδὴ τυγχάνει ἡμῶν ἕκαστος οὐκ αὐτάρκης, ἀλλὰ πολλῶν ἐνδεής. Οὕτω δὴ ἄρα παραλαμβάνων ἄλλος ἄλλον ἐπ' ἄλλου, τὸν δ' ἐπ' ἄλλου χρεία, πολλῶν δεόμενοι, πολλοὺς εἰς μίαν οἴκησιν ἐγείραντες κοινωνοὺς τε καὶ βοηθοὺς, ταύτη τῇ ξυνοικίᾳ ἔθεντο πόλιν ὄνομα ». Οὕτως ἡ πολιτεία δημιουργεῖται ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων· ἕκαστον τὰ αὐτοῦ πράττειν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἐξ ἑτέρου λόγου, τουτέστιν, ἵνα ἐν εἰρήνῃ πρὸς ἀλλήλους ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι, οὗ ἕνεκα εἰς πόλιν συνελθόντες, « ξυνέθεντο ἀλλήλοις μήτ' ἀδικεῖν, μήτ' ἀδικεῖσθαι » (1).

Πρότερον ἐν τούτοις, πρὸ τοῦ ὀριστικοῦ σχηματισμοῦ τῆς πολιτείας, ὑπῆρξεν εὐδαιμών ἐποχὴ διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἦτο ὁ χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Κρόνου, ὅτε « θεὸς ἔνεμεν αὐτοὺς αὐτὸς ἐπιστατῶν, καθάπερ νῦν ἄνθρωποι ζῶν ὄν ἕτερον θεϊότερον, ἄλλα γένη αὐτῶν φλυδιότερα νομεύουσι· νέμοντος δὲ ἐκείνου πολιτεῖαί τε οὐκ ἦσαν, οὐδὲ κτήσεις γυναικῶν καὶ παίδων· ἐκ γῆς γὰρ ἀνεβιώσκοντο πάντες, οὐδὲν

(1) Πολιτ. 369.

μεμνημένοι τῶν πρόσθεν· ἀλλὰ τὰ μὲν τοιαῦτα ἀπῆν πάντα, καρπούς δὲ ἀφθόνους εἶχον ἀπὸ τε δένδρων καὶ πολλῆς ὕλης ἄλλης, οὐχ ὑπὸ γεωργίας φουμένους, ἀλλ' αὐτομάτως ἀναδιδούσης τῆς γῆς, γυμνοὶ δὲ καὶ ἄστροτοι θυραυλοῦντες τὰ πολλὰ ἐνέμοντο». Ἄλλ' ἡ εὐδαιμῶν αὕτη κατάστασις δὲν διήρκεσε μακρὸν χρόνον· ὁ φύλαξ δαίμων ἀπέσυρε τὴν αὐτοῦ ἐπιμέλειαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες, διαρπαζόμενοι ὑπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων, ἀμήχανοι δ' ὄντες καὶ ἄτεχνοι, μὴ ἐπιστάμενοι τὰ πρὸς τὸ ζῆν πορίζεσθαι, συνῆλθον ἐπὶ τέλους ἐξ ἀνάγκης εἰς πολιτικὴν κοινωνίαν.

Ἡ ἰδρυσις τῆς πολιτείας δὲν προέρχεται ἔσωθεν, ἐκ τοῦ ἀνθρώπου· δὲν εἶνε οὗτος πολιτικὸν ζῶον. Ἐξωτερικὴ δ' ἀνάγκη ἐξωθεῖ αὐτὸν πρὸς τὴν σύστασιν κοινωνίας. Αὕτη εἶνε ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας. Ὁ ἄνθρωπος καθ' ἑαυτὸν δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὰς πολυειδεῖς χρείας, ὑφ' ὧν περιστοιχίζεται· ὑφίσταται ἄρα ἀνάγκη ἀμοιβαίας ἀπάντων τῶν ὁμοίων του συνδρομῆς καὶ ἐπικουρίας. Ἐκαστος τῶν κοινωνῶν, κατὰ τὴν διάφορον αὐτοῦ ἰκανότητα, μετέρχεται καὶ τὸ προσῆκον ἐπάγγελμα. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἴσοι ἐπλάσθησαν οἱ ἄνθρωποι, ὀφείλουσι δὲ νὰ ᾔνε ἀδελφοὶ ἐν τῇ πόλει, «ἀλλ' ὁ θεός, πλάττων ὅσοι μὲν αὐτῶν ἱκανοὶ ᾔσαν ἄρχειν, χρυσὸν ἐν τῇ γενέσει συνέμιξεν αὐτοῖς, διὸ τιμώτατοί εἰσιν· ὅσοι δ' ἐπίκουροι, ἄργυρον· σίδηρον δὲ καὶ χαλκὸν τοῖς τε γεωργοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς» (1). Ἐντεῦθεν ἡ διαφορὰ καὶ ἡ ποικιλία τῆς ἀνθρωπίνης ἰκανότητος ἐν τῇ κοινωνικῇ ἐργασίᾳ, ἐπ' αὐτῆς δὲ — ἕκαστος πρὸς ὃ πέφυκεν — βασιίζεται ἡ ἐν τῇ πολιτείᾳ διαίρεσις καὶ κατάταξις τῶν πολιτῶν εἰς τάξεις, διαφόρους ἀπ' ἀλλήλων καὶ κεχωρισμένας.

Ἡ πολιτεία εἶνε ὁ ἄνθρωπος ἐν μεγαλογραφίᾳ. Οἷα ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐν σμικρῷ, τοιαύτη καθόλου ἡ ψυχὴ τῆς πολιτείας. Ὅπως δὲ προορισμὸς τῆς μερικῆς ψυχῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶνε ἡ τῆς ἀρετῆς πραγμάτωσις, οὕτως ἀναμφιβόλως καὶ ἡ τῆς ψυχῆς τῆς πολιτείας. Ἀπὸ τῆς ἀρετῆς παράγονται, ὡς γνωστόν, ἕτεραι, δευτερεύουσαι ἠθικαὶ ιδιότητες: τὸ λογιστικόν, τὸ θυμοειδές, ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ταύτας πρὸς ἀλλήλας συνδέουσα δικαιοσύνη. Ἐκ δὲ τῆς triπλῆς ταύτης διαιρέσεως τῶν ἠθικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων ἀπορρέει ἡ ἀρχὴ τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ κοινωνικῶν τάξεων; τῆς τῶν φιλο-

(1) Πολιτ. 415.

σόφων, τῆς τῶν φυλάκων καὶ τῆς τῶν ἐργατῶν, αἵτινες ἅπασαι συνδέονται διὰ τῆς δικαιοσύνης, ἧς ἡ πραγματώσις εἶνε ὁ σκοπὸς τοῦ πολιτικοῦ τοῦ ἀνθρώπου βίου.

Αἱ δύο πρῶται τάξεις, ἡ τῶν φιλοσόφων καὶ ἡ τῶν φυλάκων, εἶνε αἱ προωρισμέναι πρὸς τὸν δημόσιον βίον, καὶ αἱ ἐκπροσωποῦσαι τὰς δυνάμεις τοῦ λογιστικοῦ καὶ τοῦ θυμοειδοῦς· ἡ τρίτη ἀρετὴ εἶνε κοινὴ μὲν ἀμφοτέρων ἰδιότης, ἀλλ' εἶνε κυρίως ἡ ἀρετὴ τῆς τάξεως τῶν ἐργατῶν, περὶ ὧν ἄλλως τε οὐδεὶς λόγος ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Εἶνε οὗτοι οἱ ἐκ χαλκοῦ κατασκευασμένοι ἄνδρες, ὀφείλοντες νὰ ζῶσιν ἀποκλειστικῶς ἀφιερωμένοι περὶ τὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, νὰ ἐργάζωνται πρὸς διατροφήν καὶ συντήρησιν τῶν δύο πρώτων τάξεων, ν' ἀπέχωνται δὲ πάντῃ ἀπὸ τοῦ δημοσίου βίου. Ἡ δὲ δικαιοσύνη, ἡ τετάρτη ἀρετὴ, ὑπ' οὐδεμιᾶς ἀντιπροσωπεύεται ἰδιαιτέρας τάξεως, ἀλλ' εἶνε ἡ κοινὴ ἀρετὴ καὶ τῶν τριῶν τάξεων· εἶνε ἡ ἀρετὴ τοῦ ἕκαστου τὰ αὐτοῦ πράττειν· « ἓνα ἕκαστον ἂν δέοι ἐπιτηδεύειν τῶν περὶ τὴν πόλιν, εἰς ὃ αὐτοῦ ἡ φύσις ἐπιτηδειοτάτη πεφυκυῖα εἴη »· διότι « τὸ τὰ αὐτοῦ πράττειν καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν δικαιοσύνη ἐστὶ » (1).

Ἡ τε τῶν φιλοσόφων καὶ ἡ τῶν φυλάκων τάξις ἀπολαύει πολλῶν προνομίων, μὴ προσιτῶν τῇ τρίτῃ· παρὰ ταῖς τάξεσι ταύταις οὐδεμίᾳ ὑφίσταται μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν διάκρισις. Ἡ γυνὴ λαμβάνει τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀνατροφήν, ὅπως ἄρτιον καταστῆ μέλος τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Πρὸς τούτοις ἐν τῇ κοινωνίᾳ ταύτῃ ὑφίσταται κοινογαμία, ἡ δὲ ἰδιοκτησία καταργεῖται. « Ἀνθρώποις γὰρ φύσι καὶ παιδευθεῖσιν οὐκ ἔστ' ἄλλη ὀρθὴ παίδων τε καὶ γυναικῶν κτῆσις τε καὶ χρεῖα ἢ κατ' ἐκείνην τὴν ὀρμὴν ἰοῦσιν, ἣν περ τὸ πρῶτον ὠρμήσαμεν . . . Εἰ ἄρα ταῖς γυναιξίν ἐπὶ ταῦτά χρησόμεθα καὶ τοῖς ἀνδράσι, ταῦτά καὶ διδακτέον αὐτάς. Μουσικὴ μὲν ἐκείνοις τε καὶ γυμναστικὴ ἐδόθη. Καὶ ταῖς γυναιξίν ἄρα τούτῳ τῶ τέχνα καὶ τὰ περὶ τὸν πόλεμον ἀποδοτέον καὶ χρηστέον κατὰ ταῦτά ». Ἐν τῇ Πολιτείᾳ δὲν ὑφίσταται αἰδημοσύνη. Ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ ἀσκῆται γυμνῇ ἐν ταῖς παλαίστραις μετὰ τῶν ἀνδρῶν, ἂν δὲ τοῦτο φανῇ εἰς τινὰς γελοῖον καὶ αἰσχρὸν, οὐδαμῶς εἶνε ὀρθόν, διότι παλλὰ ἄλλα ξενικὰ ἦθη, ἅτινα γελοῖα ἐφαίνοντο ἄλλοτε, σήμερον ἕνεκα τῆς συνηθείας οὐδένα ξενίζουσι πλέον. Ἡ γυνή, τῆς αὐτῆς μετὰ τοῦ ἀν-

(1) Πολιτ. 433.

δρὸς τυγχάνουσα ἀνατροφῆς καὶ παιδεύσεως, δὲν ἐκτελεῖ μόνον μητρὸς καθήκοντα καὶ συζύγου, ἀλλὰ χειραφετεῖται, ἴση καθισταμένη πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ μετέχουσα τῶν λειτουργιῶν τῆς πολιτείας. Τὰ κυριώτατα τῆς ἀνατροφῆς ταύτης στοιχεῖα εἶνε δύο: ἡ Μουσικὴ καὶ ἡ Γυμναστική. Ἡ Μουσικὴ ἀντιπροσωπεύει πᾶν εἶδος ἐλευθερίου παιδεύσεως καὶ γνώσεως, ἐκτὸς τῆς ποιήσεως, ἥτις διαφθείρει μᾶλλον ἢ παιδαγωγεῖ. Ὁ ποιητὴς ἄρα δὲν πρέπει νὰ τυγχάνῃ ἀκροάσεως παρὰ τῆ δημοσίου συνειδήσει· «κοῦφον γὰρ χρῆμα καὶ πτηνόν, τοῦτο μόνον οἶός τε ἕκαστος ποιεῖν καλῶς, ἐφ' ὃ ἡ Μοῦσα αὐτὸν ὠρμησεν, ὁ μὲν διθυράμβους, ὁ δὲ ἐγκώμια, ὁ δὲ ὑπορχήματα, ὁ δ' ἔπη, ὁ δὲ ἰάμβους· τὰ δ' ἄλλα φαῦλος αὐτῶν ἕκαστός ἐστιν». Καθ' ὅσον οἱ ποιηταὶ εἶνε ἀγαθοί, ἀληθῶς φοιβόληπτοι, κατὰ τοσοῦτον εἶνε ἀχρηστοὶ καὶ ἐπιβλαβεῖς ὡς πολιτικοὶ παιδαγωγοί. Ἡ πολιτεία καθῆκον ἔχει ν' ἀποβάλλῃ τῶν πυλῶν αὐτῆς ἐστεφανωμένους, νὰ μὴ πιστεύῃ δ' εἰς τοὺς ἐνθέους αὐτῶν λήρους. «Μόνον ὕμνους θεοῖς καὶ ἐγκώμια τοῖς ἀγαθοῖς παραδεκτέον εἰς πόλιν· εἰ δὲ τὴν ἠδυσμένην Μοῦσαν παραδέξει ἐν μέλεσιν ἢ ἔπεσιν, ἠδονὴ καὶ λύπη ἐν τῇ πόλει βασιλεύσετον ἀντὶ νόμου τε καὶ τοῦ κοινῆ ἀεὶ δόξαντος εἶναι βελτίστου λόγου» (1).

Ἡ τῶν φιλοσόφων τάξις εἶνε ἡ μείζονας ἔχουσα ὑποχρεώσεις καὶ βαρύτερα καθήκοντα. Ἡ τάξις αὕτη ἐκπροσωπεῖ τὸν νοῦν. Ὀφείλει ἄρα νὰ τυγχάνῃ ἰδιαιτέρας ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως, μᾶλλον ἐπιμελημένης. Θέλουσιν εὐδαιμονήσῃ οἱ λαοί, ὅποταν ἡ φιλοσοφία βασιλεύσῃ· ἄλλως «ἐὰν μὴ ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἰκανῶς, καὶ τοῦτο εἰς ταῦτόν ξυμπέσῃ, δύναμις τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία, τῶν δὲ νῦν πορευομένων χωρὶς ἐφ' ἑκάτερον αἱ πολλαὶ φύσεις ἐξ ἀνάγκης ἀποκλεισθῶσιν, οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα ταῖς πόλεσιν, δοκῶ δ' οὐδὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, οὐδὲ αὕτη ἡ πολιτεία μὴ ποτε πρότερον φυῆ τε εἰς τὸ δυνατόν καὶ φῶς ἡλίου ἴδῃ, ἣν νῦν λόγῳ διηληλύθαμεν» (2).

Πολιτεία, ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας διεπομένη, θέλει τύχῃ τοῦ ὑψίστου αὐτῆς προορισμοῦ, τελεία καθισταμένη. Ὁ δὲ πολιτικὸς ἄρχων, ἀντάξιός τῆς ἀποστολῆς του καθιστάμενος, δέον καὶ νὰ παιδευθῇ προσ-

(1) Πλάτ. Ἰων, 534. — Πολιτ. 606, 607.

(2) Πολιτ. 473.

ηκόντως. Ἡ παιδεία ἐξάγει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς. Ἀλλά, καθὼς ὁ ἐν τῷ σκότει ἀνατραφεῖς, ἐξερχόμενος ἔπειτα εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἀδυνατεῖ νὰ προσβλέψῃ ἀμέσως πρὸς τὸ φῶς τοῦτο, ὅταν ἐξέλθῃ ἀπὸ τῆς σκοτίας, πρέπει δὲ βραδέως νὰ τελεσθῇ ἡ ἐξοδος, οὕτω καὶ ὁ μέλλων ν' ἀτενίσῃ πρὸς τὸ οὐράνιον φῶς τῆς παιδείας πρέπει νὰ καταστῇ ἱκανὸς πρὸς τοῦτο διὰ προηγουμένης δοκιμασίας καὶ παιδείσεως. Αὕτη δ' ἡ δοκιμασία εἶνε ἡ ἐκ πρώτης νεότητος ἀνατροφή εἰς φιλοσοφίαν, ἣτις εἶνε « ἐκ νυκτερινῆς τινος ἡμέρας εἰς ἀληθινὴν τοῦ ὄντος ἐπάνοδος ». Ἰκτὸς τῆς Μουσικῆς καὶ Γυμναστικῆς ὑποχρεοῦνται οἱ νέοι νὰ σπουδάσωσι τὴν Λογιστικὴν, διότι « οἱ τε φύσει λογιστικοὶ εἰς πάντα τὰ μαθήματα ὡς ἔπος εἰπεῖν ὀξεῖς φύονται, οἱ τε βραδεῖς ἂν ἐν τούτῳ παιδευθῶσι καὶ γυμνάσωνται, καὶ μὴδὲν ἄλλο ὠφεληθῶσιν, ὅμως εἰς γὰρ τὸ ὀξύτεροι αὐτοὶ αὐτῶν γίνεσθαι πάντες ἐπιδιδόασιν »· ἐπίσης χρήσιμὸς ἐστὶν ἡ παιδείσις εἰς τὴν Ἀστρονομίαν, διότι ταύτης ἡ γνῶσις προσήκει οὐ μόνον τῷ ναυτίλῳ καὶ τῷ γεωργῷ, ἀλλὰ καὶ τῷ στρατηγῷ. Ἡ δὲ ἀνατροφή αὕτη, ἣτις εἶνε κατὰ τὸν φιλόσοφον, « λύσις τε ἀπὸ τῶν δεσμῶν καὶ μεταστροφή ἀπὸ τῶν σκιῶν ἐπὶ τὰ εἶδωλα καὶ τὸ φῶς καὶ ἐκ τοῦ καταγείου εἰς τὸν ἥλιον ἐπάνοδος » οὐδαμῶς πρέπει νὰ ἐπιβάλληται μετὰ δουλείας καὶ βίας, ὅπερ ἀνάρμοστον εἰς ἐλευθέρους πολίτας, ἀλλὰ μετὰ παιδείας, « ἵνα καὶ μᾶλλον οἷόν τ' εἶναι καθορᾶν ἐφ' ὃ ἕκαστος πέφυκεν » (1).

Ἡ ἀνατροφή αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους, ἐξακολουθεῖ δὲ μέχρι τοῦ τριακοστοῦ, ὅποτε ἄρχεται ἡ σπουδὴ τῆς Διαλεκτικῆς διὰ τοὺς ἱκανοὺς κριθέντας (2). Τῆς διαλεκτικῆς ταύτης ἀνατροφῆς ἡ διάρκεια ὀρίζεται πενταετής, ὅποτε μετὰ ταῦτα ἐπέρχεται ἑτέρα δοκιμασία πεντεκαίδεκα ἐτῶν, καθ' ἣν οἱ δοκιμαζόμενοι λαμβάνουσι στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ὑπηρεσίαν, ἵνα « μὴδ' ἐμπειρίᾳ ὑστερῶσι τῶν ἄλλων »· ὅποτε ἐπὶ τέλους, συμπληρώσαντες τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, τέλειοι ἤδη ἀριστειοῦχοι καὶ ἐπιστήμονες καθιστάμενοι,

(1) Πολιτ. 534-537.

(2) Ἐπειδὴν τὰ τριάκοντα ἔτη ἐκβαίνουσιν, ἐκ τῶν προκρίτων προκρινόμενοι εἰς μείζους τε τιμὰς καθιστάναί καὶ σκοπεῖν τῇ τοῦ διαλέγεσθαι δυνάμει βασανίζοντα, τίς ἡμμάτων καὶ τῆς ἄλλης αἰσθήσεως δυνατὸς μεθιέμενος ἐστ' ἐκ τῶν ὄντων μετ' ἀληθείας εἶναι (Πολιτ. 537).

ὀφείλουσι ν' ἀναλάβωσι τὴν διεύθυνσιν τῆς πολιτείας, οὐχ ὡς καλόν τι, ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖον πράττοντες τοῦτο, « καὶ οὕτως ἄλλους ἀεὶ παιδεύσαντες τοιούτους, εἰς Μακάρων νήσους ἀπιόντες οἰκεῖν, μνημεῖα δ' αὐτοῖς καὶ θυσίας τὴν πόλιν δημοσίᾳ ποιεῖν, ἐὰν καὶ ἡ Πυθία ξυναναίρῃ, ὡς δαίμοσιν, εἰ δέ μή, ὡς εὐδαίμοσί τε καὶ θείοις » (1).

Οὕτως, ὑπὸ τὴν διηγετικὴν παράστασιν καὶ διεύθυνσιν τῆς πολιτείας, τελεῖται ἡ ἀνατροφή τῶν Φυλάκων. Ἡ δὲ τῶν Φυλάκων σκοπεῖ, διὰ τῆς προσηκούσης πνευματικῆς καὶ σωματικῆς ἀνατροφῆς, τὴν δημιουργίαν ἀνδρῶν, ἱκανῶν πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι ὑπὲρ τῆς πατρίδος κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν πολεμίων. Οἱ φύλακες δέον « τῆς ὀρθῆς τυχεῖν παιδείσεως, ἥτις ποτέ ἐστίν, εἰ μέλλουσι τὸ μέγιστον ἔχειν πρὸς τὸ ἡμεροὶ εἶναι αὐτοῖς τε καὶ τοῖς φυλαττομένοις ὑπ' αὐτῶν . . . δεινότητα γάρ που πάντων καὶ αἰσχιστον ποιμέσι τοιούτοις γε καὶ οὕτω τρέφειν κύνας ἐπικούρους ποιμνίων, ὥστε ὑπὸ ἀκολασίας ἢ λιμοῦ ἢ τινος ἄλλου κακοῦ ἔθους αὐτοῦς τοὺς κύνας ἐπιχειρῆσαι τοῖς προβάτοις κακουργεῖν καὶ ἀντὶ κυνῶν λύκοις ὁμοιωθῆναι ». Οὐδεὶς τῶν φυλάκων δικαιοῦται νὰ ἔχη ἰδίαν περιουσίαν, οὐδ' ἴδιον ταμεῖον, « τὰ δ' ἐπιτήδεια, ὅσων δέονται ἄνδρες ἀθληταὶ πολέμου σῶφρονές τε καὶ ἀνδρεῖοι, ταξαμένους παρὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν δέχεσθαι μισθὸν τῆς φυλακῆς τοσοῦτον, ὅσον μήτε περιεῖναι αὐτοῖς εἰς τὸν ἐνιαυτόν, μήτε ἐνδεεῖν· φοιτῶντας δὲ εἰς ξυσσίτια ὥσπερ ἐστρατοπεδευμένους κοινῇ ζῆν . . . μόνοις δ' αὐτοῖς τῶν ἐν τῇ πόλει μεταχειρίζεσθαι καὶ ἀπτεσθαι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου οὐ θέμις, οὐδὲ πίνειν ἐξ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ . . . Ὅποτε δ' αὐτοὶ γῆν τε ἰδίαν καὶ οἰκίας καὶ νομίσματα κτήσονται, οἰκονόμοι μὲν καὶ γεωργοὶ ἀντὶ φυλάκων ἔσονται, δεσπότης δ' ἐχθροὶ ἀντὶ ξυμμάχων τῶν ἄλλων πολιτῶν γενήσονται, μισοῦντες δὲ δὴ καὶ μισούμενοι καὶ ἐπιβουλεύοντες καὶ ἐπιβουλεύόμενοι διάξουσι πάντα τὸν βίον, πολὺ πλείω καὶ μᾶλλον δεδιότες τοὺς ἐνδον, ἢ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους, θέοντες ἤδη τότε ἐγγύτατα ὀλέθρου αὐτοὶ τε καὶ ἡ ἄλλη πόλις » (2).

Αὐστηραὶ εἶνε αἱ ποιναί, ὅπως ἔξοχοι αἱ ἀμοιβαί, τῶν φυλάκων, τῶν ἀμαρτανόντων ἐν τῷ πολέμῳ ἢ ἀνδραγαθούντων. Καὶ ὁ μὲν ἐξ αὐτῶν λιπῶν τὴν τάξιν ἐν πολέμῳ ἢ τὰ ὄπλα ἀποβαλὼν ἢ τι τῶν

(1) Πολιτ. 537-540.

(2) Πολιτ. 415-417.

τοιούτων πράξας, ἔνεκα κάκης οὔτε δημιουργὸς πρέπει νὰ καταστῆ, οὔτε γεωργός· ὁ δὲ συλληφθεὶς ζῶν ὑπὸ τῶν πολεμίων θέλει παραδοθῆ δωρεὰν τοῖς ἐφιεμένοις νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτὸν κατ' ἀρέσκειαν. Τούναντίον δ' ὁ ἀριστεύσας καὶ εὐδοκιμήσας εἶνε ἄξιος νὰ στεφανωθῆ ὑπὸ τῶν συστρατευομένων μειρακίων καὶ παιδων, ἡ δὲ πολιτεία θέλει γεραίρῃ τοὺς ἐν ταῖς μάχαις ἀγαθοὺς διὰ θουσιῶν καὶ πάσης τοιαύτης τιμῆς καὶ θέλει ἐξυμνῆ αὐτούς, πρὸς δὲ θέλει προσφέρῃ ἔδρας σεβασμοῦ καὶ κρέατα καὶ πολλὰς τροφάς. Ἐκ δὲ τῶν ἐν στρατείᾳ θανόντων οἱ εὐδοκίμως τελευτήσαντες θέλουσι κηρυχθῆ ὡς ἀνήκοντες εἰς τὸ χρυσοῦν γένος, ὡς δαίμονες θεραπευόμενοι καὶ προσκυνούμενοι.

Τὸ ἐν πολέμῳ δίκαιον τῆς Πολιτείας εἶνε εὐρύτερον τοῦ λειτουργοῦντος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐν τοῖς πολέμοις. Δύο εἶδη διεθνούς δικαίου ἀναγράφονται, τὸ μεταξὺ τῶν ἐλληνικῶν καὶ μεταξὺ τῶν βαρβαρικῶν φύλων. Ἐν τοῖς πολέμοις δὲν πρέπει νὰ ᾔνε ἐπιτετραμμένος τοῖς Ἕλλησιν ὁ ἐξανδραποδισμὸς ὁμαιμόνων πόλεων, ἐπιβάλλεται δ' ἡ φειδῶ τοῦ ἐλληνικοῦ γένους καὶ ἡ μὴ ὑποδούλωσις τῶν Ἑλλήνων, βαρβάρων ὑπαρχόντων· ἐν δὲ τῇ νίκῃ ἡ μὴ σκύλευσις ἄλλου πράγματος, πλὴν τῶν ἐχθρικῶν ὄπλων. « Ἀνελεύθερον δὲ καὶ φιλοχρήματον νεκρὸν συλᾶν· καὶ γυναικείας τε καὶ σμικρᾶς διανοίας τὸ πολέμιον νομίζειν τὸ σῶμα τοῦ τεθνεῶτος ἀποπταμένου τοῦ ἐχθροῦ . . . οὔτε διάφορον δρᾶν τοὺς τοῦτο ποιοῦντας τῶν κυνῶν, ὡς τοῖς λίθοις οἷς ἂν βληθῶσι χαλεπαίνουσι, τοῦ βαλόντος οὐχ ἀπτόμενοι ». Τὰ διεθνῆ νόμιμα, διάφορα ὄντα μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὡς συγγενῶν, καὶ μεταξὺ τῶν βαρβάρων ὡς ὀθνείων, αὐστηρῶς πρέπει νὰ τηρῶνται. Ἀναλόγως δὲ τῶν ποικίλων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων σχέσεων, ὀρίζονται καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀμοιβαίων συγκρούσεων. Κατὰ τὸ Διεθνὲς δίκαιον τῆς Πολιτείας, ἡ μεταξὺ ἐχθρῶν σύγκρουσις διττῇ παρίσταται, ὡς πόλεμος καὶ ὡς στάσις, « τὸ μὲν οἰκεῖον καὶ ξυγγενές, τὸ δὲ ὀθνεῖόν τε καὶ ἀλλότριον ». Ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων σύγκρουσις εἶνε πόλεμος, διότι φύσει τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα εἶνε πολέμια· τούναντίον δὲ στάσις εἶνε ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων ἔχθρα καὶ νόσος (1).

(1) Ἕλληνας μὲν ἄρα βαρβάρους καὶ βαρβάρους Ἕλλησι πολεμεῖν μαγαμένοις τε φήσομεν πολεμίους φύσει εἶναι, καὶ πόλεμον τὴν ἔχθραν ταύτην κλητέον. Ἕλληνας δ' Ἕλλησιν, ὅταν τι τοιοῦτον δρῶσι, φύσει μὲν φίλους εἶναι, νοσεῖν δ' ἐν τῇ τοιούτῃ

Ἡ τῶν Γεωργῶν τάξις κατ' ἐλάχιστον ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Εἶνε οὗτοι οἱ δοῦλοι τῆς ὑφισταμένης κοινωνικῆς τάξεως, ἧς ὑπεράνω δὲν κατορθοῖ ν' ἀνέλθῃ ὁ φιλόσοφος. Ἡ τάξις αὕτη στερεῖται πολιτικῆς αὐθυπαρξίας· προορισμὸς τοῦ Γεωργοῦ εἶνε ἐν μὲν τῇ πόλει νὰ ἐργάζεται, ἐν δὲ ταῖς ἐξοχαῖς νὰ καλλιεργῇ τοὺς ἀγροὺς πρὸς διατροφήν τῶν προνομιούχων τάξεων, προωρισμένων μόνον δι' ἐλευθέρια ἔργα, τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας καὶ τὸν πόλεμον.

Ἡ δουλεία, ἐφ' ἧς ἐβασίζετο τὸ ἀρχαῖον κοινωνικὸν καθεστῶς, δὲν εἶνε παράδοξον, ὅτι εὖρεν ἀποδοχὴν ἐν τῇ ὀργανώσει τῆς Πολιτείας, ὑποστάσης τὴν ἐπίδρασιν τῶν συγχρόνων προτύπων. Ἀλλ' ἡ κοινογαμία καὶ ἰδίᾳ ἡ κοινοκτησία (1) δὲν εἶνε πλέον ἀπηχῆσεις τοῦ βίου τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἢ πολιτειῶν τινῶν μόνον αὐτῆς, τῆς κρητι-

τὴν Ἑλλάδα καὶ στασιάζειν, καὶ στάσιν τὴν τοιαύτην ἔχθραν κλητέον». Ταῦτα εἶνε πικρὰ βεβαίως σάτυρα τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, καθ' ὃν τосαῦτα ἐτελέσθησαν μετὰξὺ ὑμοφύλων λαῶν κακουργήματα, καὶ τῶν ἐπακολουθησασῶν στάσεων, αἵτινες ἐλυμαίνοντο τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὴν Ἑλλάδα. Προβαίνων εἶτα ὁ Πλάτων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, δὲν διστάζει νὰ καυτηριάσῃ τὰ ἠθικὰ ἔλκη τῆς ἐποχῆς του καὶ νὰ στιγματίσῃ τὰς ἀκολασίας τῆς φθινούσης ἐλληνικῆς κοινωνίας. « Ἐν τῇ νῦν ὁμολογουμένη στάσει, ὅπου ἂν τι τοιοῦτον γένηται καὶ διαστῆ πόλις, ἐὰν ἐκάτεροι ἐκατέρων τέμνωσιν ἀγροὺς καὶ οἰκίας ἐμπιπρῶσιν, ὡς ἀλιτηριώδης τε δοκεῖ ἡ στάσις εἶναι καὶ οὐδέτεροι αὐτῶν φιλοπόλιδες· οὐ γὰρ ἂν ποτε ἐτόλμων τὴν τροφὴν τε καὶ μητέρα κείρειν· ἀλλὰ μέτριον εἶναι τοὺς καρποὺς ἀφαιροῦσι τοῖς κρατοῦσι τῶν κρατουμένων, καὶ διανοεῖσθαι ὡς διαλλαγησομένων καὶ οὐκ ἀεὶ πολεμησόντων. Οἱ πρὸς Ἑλληνας μαχόμενοι τὴν πρὸς τοὺς Ἑλληνας διαφορὰν ὡς οἰκείοις στάσιν ἠγήσονται καὶ οὐδὲ ὀνομάσουσι πόλεμον· οὐδ' ἄρα τὴν Ἑλλάδα Ἑλληνες ὄντες κερουῖσιν, οὐδὲ οἰκήσεις ἐμπρήσουσιν, οὐδὲ ὁμολογήσουσιν ἐν ἐκάστη πόλει πάντας ἐχθροὺς αὐτοῖς εἶναι, καὶ ἀνδρας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, ἀλλ' ὀλίγους ἀεὶ ἐχθροὺς τοὺς αἰτίους τῆς διαφορᾶς· καὶ διὰ ταῦτα πάντα οὔτε τὴν γῆν ἐβελήσουσι κείρειν αὐτῶν, ὡς φίλων τῶν πολλῶν, οὔτε οἰκίας ἀνατρέπειν, ἀλλὰ μέχρι τούτου ποιήσονται τὴν διαφορὰν, μέχρις οὗ οἱ αἴτιοι ἀναγκασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀναιτίων ἀλγούντων δοῦναι δίκην . . . Οὕτω δεῖ πρὸς τοὺς ἐναντίους τοὺς ἡμετέρους πολίτας προσφέρεσθαι· πρὸς δὲ τοὺς βαρβάρους ὡς νῦν οἱ Ἑλληνες πρὸς ἀλλήλους» (Πολιτ. 406-471).

(1) « Τῇ μελλούσῃ πόλει ὁμολόγηται κοινὰς μὲν γυναῖκας, κοινούς δὲ παῖδας εἶναι καὶ πᾶσαν παιδείαν, ὡσαύτως δὲ τὰ ἐπιτηδεύματα κοινὰ ἐν πολέμῳ τε καὶ ἐν εἰρήνῃ, βασιλέας τε δὲ αὐτῶν εἶναι τοὺς ἐν φιλοσοφίᾳ τε καὶ πρὸς τὸν πόλεμον γεγονότας ἀρίστους . . . ὅταν καταστῶσιν οἱ ἄρχοντες, ἄγοντες τοὺς στρατιώτας, κατοικιοῦσιν εἰς οἰκήσεις οἷας προείπομεν, ἴδιον μὲν οὐδὲν οὐδενὶ ἐχούσας, κοινὰς δὲ πᾶσι· πρὸς δὲ ταῖς τοιαύταις οἰκήσεσι καὶ τὰς κτήσεις, εἰ μνημονεύεις, διωμολογησάμεθα που οἷαι ἔσονται αὐτοῖς . . . οὐδένα δεῖν κεκτῆσθαι ὡς νῦν οἱ ἄλλοι, ὡσπερ δὲ ἀθλητὰς τε πολέμου καὶ φύλακας, μισθὸν τῆς φυλακῆς δεχομένους εἰς ἐνιαυτὸν τὴν εἰς ταῦτα τροφήν παρὰ τῶν ἄλλων, αὐτῶν τε δεῖν καὶ τῆς ἄλλης πόλεως ἐπιμελεῖσθαι» (Πολιτ. 466-471).

κῆς καὶ τῆς λακωνικῆς. Περὶ ἀμφοτέρων τούτων πολὺς καὶ εὐφημος λόγος ἐγένετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἐν τούτοις, ὁ ἐπισταμένως ἐρευνῶν τοὺς θεσμοὺς αὐτῶν πείθεται ἀδιστακτικῶς ὅτι οὗτοι ὑπῆρξαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον κακοήθεις. Δὲν δύναται ἀληθῶς νὰ κληθῆ ἠθικὸν τὸ πολίτευμα, τὸ ἐπιτρέπον ἔν τισι περιστάσεσι τὴν κλοπὴν καὶ τὴν ἄρνησιν τοῦ δικαίου τῆς ἐλευθέρως προσωπικότητος. Σχεδὸν εἶπεῖν, οὐδεμίαν ἠθικῆς αὐτονομίας ἀρχὴν διέπνεε τὸ πολίτευμα τῶν κοινοῦν ἐκείνων. Πολίτης, ἄξιός τῆς Σπάρτης, δὲν ἔπρεπε νὰ ἦνε ἄνθρωπος· ἡ νέα παρθένος οὐδεμίαν ἐδικαιούτο νὰ ἔχη ἀτομικὴν κλίσιν, ἡ δὲ αἰδῶς κατεφρονεῖτο· γινομένη μήτηρ, δὲν ἀνέτρεφε τέκνα, ἀλλὰ πολίτας. Εἶνε γνωστὴ ἐκ τῆς ἱστορίας ἡ ἀγρία φιλοπατρία, ἀλλὰ καὶ ἡ μυσαρὰ ἀστοργία τῶν σπαρτιατίδων μητέρων. Ἡ μήτηρ τοῦ Πausανίου ἔθηκε τὸν πρῶτον λίθον, ὅπως ἀποφράξῃ τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοῦκου Ἀθηνᾶς, ἐνθα εἶχε καταφύγει, ζητῶν ἄσυλον, ὁ υἱὸς αὐτῆς· γεγονός, ἄξιον τῶν ἰδεῶν τῆς πόλεως ἐκείνης, ὅπου ὁ φόνος τῶν καχεκτικῶν νεογεννήτων καὶ τῶν πληθουνομένων Ἰλιώτων ὁ δεκατισμός, οὐσία εἰς τὸν δαίμονα τῆς πολιτείας, ἦτο πολιτικὸν καθῆκον. Ἀλλ' ὁ Πλάτων ὠνειροπόλησε τὸ σύστημά του κεκορημένος καθ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ τῶν παρεκτροπῶν τῆς πατρίδος του, ἐζήτησε πολιτικὸν ἰδεῶδες, καὶ εὔρε τοῦτο, ὅπως πλεῖστοι τῶν συγχρόνων του, ἐν τῇ δωρικῇ κοινωνίᾳ, μετὰ τῶν ἀρετῶν αὐτῆς θαυμάσας καὶ τὰς πλάνας.

Καλλίστη πολιτεία εἶνε ἡ βασιζομένη κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἠθους τῶν πολιτῶν, ὧν ἡ μόρφωσις, σωματικὴ καὶ πνευματικὴ γυμνασία, εἶνε τὰ ἀκράδαντα αὐτῆς θεμέλια· διότι ἡ πολιτεία δὲν γίνεται ἐκ δρυὸς ποθὲν ἢ ἐκ πέτρας, ἀλλ' ἐκ τῶν ἠθῶν τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν. Ἐν τούτοις, μὴ διεπομένης ταύτης πλέον κατὰ τοὺς ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης ὠρισμένους κανόνας, ἐπέρχεται διαφθορά, ὅπως διαφθείρεται καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ὑπ' ἀλόγων παθῶν καταβαλλομένη. Ἐγκεῖται ὡσαύτως ἐν τῷ βίῳ ἡ παρακμὴ καὶ ὁ θάνατος· «γενομένῳ παντὶ φθορὰ ἐστίν, οὐδ' ἡ τοιαύτη ζύστασις τὸν ἅπαντα μενεῖ χρόνον, ἀλλὰ λυθήσεται» (1).

Πρωτίστη τῶν πολιτειῶν εἶνε ἡ ἀριστοκρατικὴ, ἐν ἣ ὁ ἀριστὸς, ὁ φιλοσοφῶν, εἶνε ὁ ἄρχων κατόπιν μακρᾶς μελέτης καὶ δοκιμασίας,

(1) Πολιτ. 544-546.

ἐνθα κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν δόγμα εἶνε τὸ ἕκαστον τὰ αὐτοῦ πράττειν καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν ἢ ἀλλοτριπραγμονεῖν, προεξάρχει δὲ πάσης ἄλλης ἀρετῆς ἢ δικαιοσύνη. Εἶνε λίαν δυσχερῆς, εἰ μὴ ἀδύνατος, ἡ πραγμάτωσις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τοιαύτης πολιτείας, ἣτις ὑπῆρξέ ποτε ἴσως, ἀλλ' ἣτις οὐδαμοῦ πλέον ὑπάρχει. Ἦδη, μὴ ὑφισταμένης ταύτης, ὑπολείπονται τέσσαρα ἄλλα πολιτειῶν εἶδη, παραφθοραὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, προσεγγίζουσιν ἢ ἀφιστάμεναι, τῆς πρωτίστης· αὗται δ' εἶνε πρῶτον: « ἢ τε ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπαινούμενη, ἢ κρητικὴ καὶ ἢ λακωνικὴ αὕτη· καὶ δευτέρα καὶ δευτέρως ἐπαινούμενη, καλουμένη δ' ὀλιγαρχία, συχνῶν γέμουσα κακῶν πολιτεία· ἢ τε ταύτη διάφορος καὶ ἐφεξῆς γιγνομένη δημοκρατία, καὶ ἢ γενναία δὴ τυραννίς καὶ πασῶν τούτων διαφέρουσα, τέταρτόν τε καὶ ἔσχατον πῶλεως νόσημα . . . εὖροι δ' ἂν τις αὐτάς οὐκ ἐλάττους περὶ τοὺς βαρβάρους ἢ τοὺς Ἕλληνας » (1).

Καὶ πρῶτον μὲν εἶδος ἐκπτώσεως ἀπὸ τῆς ἀρχετύπου Πολιτείας εἶνε ἡ ἐξ ἀριστοκρατικῆς εἰς τιμοκρατικὴν μεταβαλλομένη, μέση τις πολιτεία, ἐν μέσῳ κειμένη ἀριστοκρατίας καὶ ὀλιγαρχίας· « αὕτη τὰ μὲν μιμήσεται τὴν προτέραν πολιτείαν, τὰ δὲ τὴν ὀλιγαρχίαν, ἅτ' ἐν μέσῳ οὔσα ». Ἐν ταύτῃ, ὅπως καὶ ἐν τῇ πρώτῃ, οἱ ἄρχοντες ἄγουσιν ἰδιαιτέρον βίον, τιμώμενοι, ἀπέχοντες τῆς γεωργίας, τοῦ πολέμου, τῶν χειροτεχνιῶν καὶ παντός χρηματισμοῦ, οἱ δὲ σοφοὶ καλοῦνται ἐπὶ τὰς ἀρχάς, « οὐχ ὑπὸ πειθοῦς, ἀλλ' ὑπὸ βίας πεπαιδευμένοι διὰ τὸ τῆς ἀληθινῆς μούσης, τῆς μετὰ λόγων τε καὶ φιλοσοφίας, ἡμεληκέναι καὶ πρεσβυτέρως γυμναστικὴν μουσικῆς τετιμηκέναι ». Ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ ὑπερβάλλει ἰδίως τὸ θυμοειδὲς ἀντὶ τοῦ λογιστικοῦ τοῦ ἐν τῇ πρώτῃ· καὶ οἱ μὲν τὰ αὐτῶν πράττοντες ἐν τῇ πόλει καλοῦνται ἡλίθιοι, ἐν σμικρῷ λόγῳ ὄντες, οἱ δὲ τὰ μὴ αὐτῶν πράττοντες τιμῶνται καὶ ἐπαινοῦνται· « τότε δὴ ὁ νέος πάντα τὰ τοιαῦτα ἀκούων τε καὶ ὄρων, μὴ ἔχων μὲν τὴν φύσιν κακοῦ ἀνδρός, ὀμιλίαις δὲ ταῖς τῶν ἄλλων κακαῖς κεχρημένος, εἰς τὸ μέσον ἐλκόμενος ὑπ' ἀμφοτέρων τούτων ἦλθε καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἀρχὴν παρέδωκε τῷ μέσῳ τε καὶ φιλονίκῳ καὶ θυμοειδεῖ, καὶ ἐγένετο ὑψηλόφρων τε καὶ φιλότιμος ἀνὴρ ». Οὕτω, διαφθειρομένης τέλειον τῆς τοιαύτης πολιτείας, ἐκπίπτει τὸ λογιστικόν, θριαμβεύει δὲ ἐξ ὀλοκλήρου παρὰ τοῖς πολίταις

(1) Πολιτ. 544.

τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμοειδές, καὶ γεννᾶται ἡ ὀλιγαρχία, « ἡ ἀπὸ τιμημάτων πολιτεία, ἐν ἣ οἱ μὲν πλούσιοι ἄρχουσι, πένητι δὲ οὐ μέτεστιν ἀρχῆς ». Ἡ τοιαύτη δὲ μετάβασις γίνεται ἔνεκα τῶν ἐξῆς λόγων: « τὸ ταμεῖον ἐκάστῳ χρυσίου πληρούμενον ἀπόλλυσι τὴν τοιαύτην πολιτείαν, πρῶτον μὲν γὰρ δαπάνας αὐτοῖς ἐξευρίσκουσι, καὶ τοὺς νόμους ἐπὶ τοῦτο παράγουσιν, ἀπειθοῦντες αὐτοὶ τε καὶ γυναῖκες αὐτῶν· τὸν τευθεῖν, προϊόντες εἰς τὸ πρόσθεν τοῦ χρηματίζεσθαι, ὅσῳ ἂν τοῦτο τιμιώτερον ἡγῶνται, τοσοῦτῳ ἀρετὴν ἀτιμοτέραν. Τιμωμένου δὲ πλούτου ἐν πόλει καὶ τῶν πλουσίων ἀτιμοτέρα ἀρετὴ τε καὶ οἱ ἀγαθοί ». τότε οἱ ἄνδρες καθίστανται « φιλοχρηματισταὶ καὶ φιλοχρήματοι, καὶ τὸν μὲν πλούσιον ἐπαινοῦσιν τε καὶ θαυμάζουσι καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς ἄγουσι, τὸν δὲ πένητα ἀτιμάζουσι· καὶ νόμον τίθενται ὄρον πολιτείας ὀλιγαρχικῆς, ταξάμενοι πλῆθος χρημάτων » (1).

Τοιούτων ἀρχῶν ἰσχυρασῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ, ὁ πολίτης ἀποδιώκει ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ « φιλοτιμίαν τε καὶ τὸ θυμοειδές ἐκεῖνο καὶ ταπεινωθεὶς ὑπὸ πενίας πρὸς χρηματισμὸν τραπόμενος γλίτχρως καὶ κατὰ σμικρὸν φειδόμενος καὶ ἐργαζόμενος χρήματα ξυλλέγεται . . . καὶ τὸ μὲν λογιστικὸν τε καὶ θυμοειδές χαμαὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν παρακαθίσας ὑπ' ἐκείνῳ καὶ καταδουλωσάμενος, τὸ μὲν οὐδὲν ἄλλο ἐξ λογίζεσθαι οὐδὲ σκοπεῖν, ἀλλ' ἢ ὀπόθεν ἐξ ἐλαττόνων χρημάτων πλείω ἔσται, τὸ δὲ αὖ θαυμάζειν καὶ τιμᾶν μηδὲν ἄλλο, ἢ πλοῦτόν τε καὶ πλουσίους, καὶ φιλοτιμεῖσθαι μηδ' ἐφ' ἐνὶ ἄλλῳ, ἢ ἐπὶ χρημάτων κτήσει καὶ ἐάν τι ἄλλο εἰς τοῦτο φέρῃ ». Οὕτως ὁ πολίτης μεταβάλλεται ἐκ φιλοτίμου εἰς φιλοχρήματον, ἀπὸ παντὸς περιουσίαν ποιούμενος, θησαυροποιός . . . οὗς δὲ καὶ ἐπαινεῖ τὸ πλῆθος ». Ἐν τῇ τοιαύτῃ ὀλιγαρχικῇ πολιτείᾳ « οἱ ἄρχοντες διὰ τὸ πολλὰ κεκτήσθαι οὐκ ἐθέλουσιν εἶργειν νόμῳ τῶν νέων ὅσοι ἂν ἀκόλαστοι γίνωνται, μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς ἀναλίσκειν τε καὶ ἀπολλύναι τὰ αὐτῶν, ἵνα ἴωνόμενοι τὰ τῶν τοιούτων καὶ εἰσδανεῖζοντες ἔτι πλουσιώτεροι καὶ ἐντιμότεροι γίνωνται· παραμελοῦντες δὲ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ ἐφιέντες ἀκολασταίνειν, οὐκ ἀγενεῖς ἐνίοτε ἀνθρώπους πένητας ἠνάγκασαν γενέσθαι· καθήνται δὲ οὗτοι ἐν τῇ πόλει κεκεντρωμένοι τε καὶ ἐξωπλισμένοι, οἱ μὲν ὀφείλοντες χρέα, οἱ δὲ ἀτιμοὶ γεγονότες, οἱ δὲ ἀμφότερα, μισοῦντες τε καὶ ἐπιβουλεύοντες τοῖς κτησαμένοις τὰ αὐτῶν καὶ τοῖς ἄλλοις,

(1) Πολιτ. 547-551.

νεωτερισμοῦ ἐρώντες »· τότε ἢ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει διακειμένη πόλις « στασιάζει ἀπὸ σμικρᾶς προφάσεως, καὶ γίγνεται δημοκρατία, ὅταν οἱ πένητες νικήσαντες τοὺς μὲν ἀποκτείνωσι τῶν ἐτέρων, τοὺς δὲ ἐκβάλωσι, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐξ ἴσου μεταδῶσι πολιτείας τε καὶ ἀρχῶν »· διότι ἡ δημοκρατία εἶνε « πολιτεία ἡδεῖα καὶ ἀναρχος καὶ ποικίλη, ἰσότητά τινά ὁμοίως ἴσοις τε καὶ ἀνίσοις διανέμουσα ». Οὕτω μορφοῦται ἡ δημοκρατία· ἀλλ' εἶτα οἱ πένητες, καταλαβόντες τὴν ἀρχὴν, ἀλαζονικῶς προσφέρονται πρὸς πάντας, « καὶ τὴν μὲν αἰδῶ ἡλιθιότητα ὀνομάζοντες ὠθοῦσιν ἔξω ἀτίμως φυγάδα, σωφροσύνην δὲ ἀνανδρίαν καλοῦντές τε καὶ προπηλακίζοντες ἐκβάλλουσι, μετριότητα δὲ καὶ κοσμίαν δαπάνην ὡς ἀγροικίαν καὶ ἀνελευθερίαν οὔσαν πείθοντες, ὑπερδορίζουσι μετὰ πολλῶν καὶ ἀνωφελῶν ἐπιθυμιῶν. Τούτων δὲ γέ που κενώσαντες καὶ καθήραντες τὴν τοῦ κατεχομένου τε ὑπ' αὐτῶν καὶ τελουμένου ψυχὴν μεγάλοισι τέλεσι τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη ὕβριν καὶ ἀναρχίαν καὶ ἀσωτίαν καὶ ἀναίδειαν λαμπρὰς μετὰ πολλοῦ χοροῦ κατάγουσιν ἐστεφανωμένας, ἐγκωμιάζοντες καὶ ὑποκοριζόμενοι, ὕβριν μὲν εὐπαιδευσίαν καλοῦντες, ἀναρχίαν δὲ ἐλευθερίαν, ἀσωτίαν δὲ μεγαλοπρέπειαν, ἀναίδειαν δὲ ἀνδρείαν ». Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθὴς δημοκρατία, ἀλλ' ὁποῖον τὸ συμπέρασμα τοιαύτης πολιτικῆς καταστάσεως; « Ὄταν δημοκρατουμένη πόλις ἐλευθερίας διψήσασα κακῶν οἰνοχόων προστατούντων τύχη καὶ πορρωτέρω τοῦ δέοντος ἀκράτου αὐτῆς μεθυσθῇ, τοὺς ἄρχοντας δὴ, ἂν μὴ πάνυ πρᾶοι ὦσι καὶ πολλὴν παρέχωσι τὴν ἐλευθερίαν, κολάζει αἰτιωμένη ὡς μιαρούς τε καὶ ὀλιγαρχικούς . . . τοὺς δὲ ἄρχοντας μὲν ἀρχομένοις, ἀρχομένους δὲ ἄρχουσιν ὁμοίως ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ ἐπαινεῖ τε καὶ τιμᾶ . . . τὸ δὲ δὴ κεφάλαιον, πάντων τούτων ξυνηθροισμένων ἐννοεῖς, ὡς ἀπαλὴν τὴν ψυχὴν τῶν πολιτῶν ποιεῖ, ὥστε καὶ ὅτιοῦν δουλείας τις προσφέρηται, ἀγανακτεῖν καὶ μὴ ἀνέχεσθαι . . . ἢ γὰρ ἄγαν ἐλευθερία ἔοικεν οὐκ εἰς ἄλλο τι, ἢ εἰς ἄγαν δουλείαν μεταβάλλειν καὶ ἰδιώτη καὶ πόλει. Εἰκὸς γάρ· οὐκ ἐξ ἄλλης πολιτείας τυραννὶς καθίσταται, ἢ ἐκ δημοκρατίας, ἐξ, οἶμαι, τῆς ἀκροτάτης ἐλευθερίας δουλεία πλείστη τε καὶ ἀγριωτάτη ». Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει διατελοῦσα ἡ πολιτεία, διαβιβρώσκεται ὑπὸ αἰωνίας ἐμφυλίου πάλης, « εἰσαγγελίαι τε δὴ καὶ κρίσεις καὶ ἀγῶνες περὶ ἀλλήλων γίνονται ». Τότε ὁ δῆμος, πρὸς ἀποφυγὴν δεινῶν, ἀνατίθησι τὴν ἀρχὴν εἰς ἓνα προστάτην, ὅστις ἐπὶ

τέλους καθίσταται τύραννος· και γὰρ οὗτος ἐκ προστατικῆς ρίξης και οὐκ ἄλλοθεν ἐκβλαστάνει (1).

Ὁ τύραννος «ταῖς μὲν πρώταις ἡμέραις τε και χρόνῳ προσγελαῖ τε και ἀσπάζεται πάντας, ᾧ ἂν περιτυγχάνῃ, και οὔτε τύραννός φησιν εἶναι, ὑπισχνεῖται τε πολλά και ἰδίᾳ και δημοσίᾳ, χρεῶν τε ἠλευθέρωσε και γῆν διένειμε δήμῳ τε και τοῖς περὶ ἑαυτόν, και πᾶσιν ἔλεώς τε και πρᾶος εἶναι προσποιεῖται. Ὅταν δέ γε πρὸς τοὺς ἔξω ἐχθροὺς τοῖς μὲν καταλλαγῆ, τοὺς δὲ και διαφθείρῃ, και ἡσυχία ἐκείνων γένηται, πρῶτον μὲν πολέμους τινὰς αἰεὶ κινεῖ, ἔν' ἐν χρεῖζ ἡγεμόνος ὁ δῆμος ἦ. Και ἂν γέ τινας ὑποπτεύῃ ἐλεύθερα φρονήματα ἔχοντας μὴ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ ἄρχειν, ὅπως ἂν τούτους μετὰ προφάσεως ἀπολλύῃ, ἐνδρὺς τοῖς πολεμίοις» (2). Τοιοῦτος ὁ χαρακτήρ τοῦ τυράννου και τῆς τυραννίας, τῆς ἐσχάτης και αἰσχίστης πασῶν τῶν πολιτειῶν, ὅσαι ἀδικοῦσαι ἐκπίπτουσιν ἀπὸ τῆς δικαίας πολιτείας· διότι μόνον ἡ ἐπὶ τοῦ δικαίου βασιζομένη και ἡ διὰ τοῦ δικαίου συγκρατουμένη εἶνε ἡ ἀληθής, ἡ ὄντως ἀνθρωπίνη πολιτεία.

Ἡ Πολιτεία εἶνε πρωτότυπος σύνθεσις, ἧς ἐφραμίλλους ὀλίγας ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη, εἴτε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, εἴτε ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις. Ἀπαράμιλλος ὡς πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν παράστασιν, ὑστερεῖ κατὰ τὴν πραγματικωτέραν, τὴν ἱστορικωτέραν μελέτην και γνῶσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως και τῶν ποικίλων αὐτῆς στοιχείων και ἐλατηρίων. Τοιαύτη οὖσα, ἐπέσυρεν ἐκ περιτροπῆς τὸν θαυμασμόν ἢ τὸν φόγον τοῦ τε ἀρχαίου και τοῦ νεωτέρου κόσμου, ἀναλόγως τῶν ἰδεῶν και τῶν τάσεων, ὑφ' ὧν ἐνεπνέετο ἡ κοινωνία. Ἡ Ἀρχαιότης οὐδεμίαν παρέσχε ποτὲ προσοχὴν εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ταύτην, ἀλλὰ χιμαιρικωτάτην, σύλληψιν τοῦ φιλοσόφου, πρῶτος δ' ὁ Ἀριστοτέλης κατήρξατο τῆς κριτικῆς τῶν δοξασιῶν τοῦ Πλάτωνος ἐν τοῖς Πολιτικοῖς. Βραδύτερον, κατὰ τὴν Ἀλεξανδρινὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ περίοδον, ὅποτε ὁ Πλατωνισμός, βαπτισθεὶς ἐν τοῖς τεθολωμένοις νάμασι τοῦ Ἀνατολικοῦ Μυστικισμοῦ, ἐπωνομάσθη Νεοπλατωνισμός, ὁ Πλωτῖνος, εἰς τῶν κορυφαίων τῆς νέας αἰρέσεως, φαντασθεὶς ὅτι ἠδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἰδεῶδες τοῦ μεγάλου διδασκάλου του, ἀπεπειράθη νὰ ἰδρύσῃ πολιτείαν, κατὰ τοὺς θεσμοὺς τῆς πλατωνικῆς,

(1) Πολιτ. 552-565.

(2) Πολιτ. 566-567.

ἦν καὶ ἐσκόπει νὰ ὀνομάσῃ Πλατωνόπολιν· πρὸς τοῦτο δὲ καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Γαλλιηνοῦ τὴν παραχώρησιν ἐρήμου πόλεως ἐν Καμπανίᾳ (1). Ἡ χριστιανικὴ κοινωνία, ἡ ἐν πολλαῖς τῶν θεωριῶν τοῦ φιλοσόφου νομίσασα, ὅτι παρετήρησεν ἀμυδρὰν προαίσθησιν τῶν δογμάτων αὐτῆς, ἀπεδέξατό τινα τούτων, κατὰ τοιαύτην δ' ἀντίληψιν καὶ πνευματικὴν συγγένειαν πρὸς τὴν Πολιτείαν ἐγράφη ἡ θεία Πολιτεία (Civitas Dei) τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου. Μεθ' ὅλον ἐν τούτοις τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ τὰς ἀπομιμήσεις συγγενῶν ἐποχῶν καὶ πνευμάτων (2), τὸ ἔργον τοῦ Πλάτωνος ἔσχεν αὐστηροὺς ἐπικριτάς, πλέον ἢ ἅπαξ κηρύξαντας αὐτὸ φαντασιῶδες καὶ ἀνεκτέλεστον, οὐ ἢ πραγμάτων, ἵνα ἐπαναλάβω τὴν αὐστηρὰν ἔκφρασιν τοῦ ἀμερικανοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς καὶ προέδρου τῆς Συμπολιτείας Ἰεφφερσῶνος, ἠθέλην ἀφομοιώσει τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ τοῦ δάσους.

Πρὸς πλήρη κατανόησιν τῆς Πολιτείας ἀναγκαῖα εἶνε ἡ γνῶσις τῆς πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως τῶν χρόνων, καθ' οὓς συνετάχθη. Ἡ Πολιτεία ἐγράφη τὸ μὲν πρὸς καταπολέμησιν τῶν στρεβλῶν ἀρχῶν τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους παρεκτραπίσεως εἰς ἀληθῆ ὀχλοκρατίαν, τὸ δὲ πρὸς στηλίτευσιν τῆς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν ἐλευθέρων τέως πολιτευμάτων καθιδρυμένης τυραννίδος ἐν πλείσταις ἑλληνικαῖς πολιτεαῖς. Ἡ Πολιτεία εἶνε προφητικὴ προαίσθησις καὶ παραίνεσις τῆς ἀρξαμένης πτώσεως τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὅσημέραι ἐξαντλουμένης ὑπὸ στρεβλῶν πολιτικῶν δοξασιῶν καὶ κομμάτων. Ἐν τοιούτοις χρόνοις ὁ Πλάτων, ὁ κατ' ἐξοχὴν ιδεώδης οὗτος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐμπεπλησμένος καταφρονήσεως πρὸς τὰ καθεστῶτα, ἀπεπειράθη νὰ φαντασιογραφήσῃ τέλειον τύπον, πρὸς ὃν ἔπρεπε νὰ τείνη πᾶσα πολιτεία, καταδείξας ἅμα τὴν τύχην τῶν πολιτειῶν, τῶν ἀφισταμένων ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ τούτου τύπου, ἐν αἷς ἄρχει οὐχὶ ὁ λόγος καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἀλλὰ τὸ πάθος καὶ ἡ ἀδικία. Οὕτως ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς εὐρείας σφαίρας τῆς διανοίας τοῦ ἡ παράδοξος, ἀλλὰ μεγαλοπρεπῆς εἰκῶν, ἣν ἠβουλήθη νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τοὺς συμπολίτας του ὡς πρότυπον

(1) Πορφύριος περὶ Πλωτίνου βίου, 12.

(2) Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν καὶ τὴν Μεταρρύθμισιν ἢ Οὐτοπία τοῦ Μώρου, ἡ Ἰλιούπολις τοῦ Καμπανέλλα, ἡ Νέα Ἀτλαντὶς τοῦ Βάκωνος κ. τ. λ.

ἀληθοῦς πολιτεύματος ἀντί τῆς ρωπογραφίας, ἣτις ἐκαλεῖτο Ἀθηναϊκὴ Δημοκρατία. Ἄλλ' ἦτο λίαν ιδεώδης ἢ εἰκῶν, ἀνεφάρμοστος διὰ γηγενεῖς ἀνθρώπους· ἐντεῦθεν ἢ ἀποτυχία αὐτῆς, ἢ παρανόησις ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν φίλων. Ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Πλάτωνος, χαράσσοντος τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ σκέψεις καὶ νοουθεσίας, ὑπέβοσκεν ἢ ἀγανάκτησις, ἢ πικρία κατὰ τῆς συγχρόνου διαφθορᾶς, καὶ ἐντεῦθεν ἢ μελαγχολικὴ ἐπίχρωσις, ἢ χαρακτηρίζουσα τὴν Πολιτείαν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἔργον αὐτοῦ, ἀσυνήθη δ' εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου, ἐπιζητοῦντος ταῦς πόθους αὐτοῦ ἐν τούτῳ τῷ βίῳ μᾶλλον ἢ ἀλλαγῆναι. Δυστυχῶς, ὡς φιλόσοφος, ὡς ζῶν καὶ διανοούμενος ἀνθρώπος ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀρθῇ ὑπεράνω τῶν συγχρόνων του, νὰ διεκφυγῇ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν. Οὕτω παρεΐδε τὰ ὅρια τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας, παρεγνώρισε τὸν ἠθικὸν ὀργανισμόν καὶ τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις ἀμφοτέρων, ἠρνήθη δὲ τὴν ἐλευθέραν προσωπικότητα καὶ αὐτονομίαν τοῦ ἀτόμου. Ἄλλ' ἂν ἡ Πολιτεία δὲν ὑφίσταται διὰ τὴν ἐπιστήμην ὡς σύνολον, ἐπιστήμου ἀπολαῦσον κύρους παρά ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς, ὡς ἔργον ἐξόχου νοῦ, ὑποβάλλον ἐἰς ἀνάλυσιν τὰ τολμηρότατα τῶν προβλημάτων, τῶν ἀπ' αἰῶνων ἀπασχολούντων τὸν ἀνθρώπον, ἔσται αἰείποτε πολύτιμος συμβολὴ πρὸς μελέτην καὶ κατανόησιν οὐκ ὀλίγων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν πάσης ἐποχῆς φαινομένων. Ὡς τοιαύτη, εἰ καὶ ἐλλιπής, διέμεινε καὶ διαμένει ἐν τῶν περιφανεστάτων μνημείων τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστήμης.

Νόμοι

Ἡ Πολιτεία εἶνε τὸ πρότυπον παντὸς πολιτικοῦ συστήματος, οὐχὶ ὁποῖον δύναται, ἀλλ' ὁποῖον πρέπει νὰ εἶνε. Αὐτὸς ὁ Πλάτων δὲν εἶχε πεποιθήσιν εἰς τὴν καὶ κατ' ἐλάχιστον τελεσφόρησιν τοῦ ἔργου του. Κατενόει, ὅτι τοιαύτη πολιτεία ἦτο δυσχερὲς νὰ ὑπάρξῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀναγκαιῶς ἀπῆτει πολίτας ὑπερτέρους γηίνων παθῶν, μετὰ δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οἷα νῦν τυγχάνει οὖσα, ἦτο ἀδύνατον νὰ συνυπάρξῃ. Ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ ἡ πολιτεία ἠρεΐδετο ἀπολύτως ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ δικαίου· τούτου μὴ συμβαίνοντος, ἄρχοντες δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τοῦ πάθους, φθορὰ ἐπέρχεται σὺν τῷ χρόνῳ, καταστρεφομένων τῶν πολιτειῶν, καθὼ μὴδενὸς ἠθικοῦ δε-